

Pınar Bahar DOĞAN

**VADELİ İŞLEM
SÖZLEŞMELERİNİN
HUKUKİ NİTELİĞİ**

onikilevha
KURUMSAL HUKUK VE DİŐER HUKUK BİLİMLERİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
GİRİŞ.....	1
I. Çalışmanın Sunumu ve Amacı.....	1
II. Çalışmanın Sistemi ve Kapsamı.....	2
III. Terminoloji Sorunu.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM TÜREV ARAÇLAR VE VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMELERİ

I. GENEL OLARAK	5
II. TÜREV ARAÇLARIN GELİŞİM SÜRECİ.....	6
III. TÜREV ARAÇ TÜRLERİ.....	6
A. FORWARD SÖZLEŞMELER.....	7
B. OPSİYON SÖZLEŞMELERİ.....	8
C. SWAP SÖZLEŞMELER.....	9
D. VADELİ İŞLEM (FUTURE) SÖZLEŞMELERİ.....	10
IV. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMELERİNİN TARİHÇESİ.....	10
V. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMELERİNİN DİĞER TÜREV ARAÇLAR İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	12
A. OPSİYON SÖZLEŞMELERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	12

B. FORWARD SÖZLEŞMELER İLE KARŞILAŞTIRILMASI....	13
C. SWAP SÖZLEŞMELER İLE KARŞILAŞTIRILMASI.....	13
VI. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMELERİNİN KIYMETLİ EVRAK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ SORUNU.....	15

İKİNCİ BÖLÜM VADELİ İŞLEM PİYASALARI

I. GENEL OLARAK FİNANSAL PİYASALAR.....	19
II. VADELİ İŞLEM PİYASALARI.....	23
A. VADELİ İŞLEM PİYASALARININ VARLIK NEDENLERİ..	23
B. VADELİ İŞLEM PİYASALARININ FİNANSAL PİYASALAR İÇERİSİNDEKİ YERİ.....	24
C. TÜRKİYE'DE VADELİ İŞLEM PİYASALARI	24
1. Mevzuat Çalışmaları	25
a. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı-Kurul Uyuşmazlığı	27
b. İstanbul Altın Borsası Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (İAB-VİOP)	31
c. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Vadeli İşlem Piyasası (İMKB-VİP)	31
d. Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB)	32
e. Borsa İstanbul A.Ş.	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM HUKUKİ NİTELİĞİYLE VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİ

I. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİNİN TANIMI VE UNSURLARI	35
A. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİNİN TANIMI.....	35
B. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI.....	35
1. Vadeli İşlem Sözleşmesinde Taraflar	35

a.	Genel Olarak Sözleşme Tarafları.....	35
b.	Amaç Yönünden Sözleşme Tarafları.....	36
aa.	Hedgerlar.....	36
bb.	Spekülatörler.....	37
cc.	Arbitrajcılar.....	39
c.	Diğer Taraflar.....	40
aa.	Takas Merkezi (Clearing House).....	40
bb.	Aracı Kurumlar.....	41
aaa.	Takas Merkezi Üyesi Piyasa Üyesi.....	42
bbb.	Takas Merkezi Üyesi Olmayan Piyasa Üyesi.....	42
d.	Piyasa Yapıcılar.....	43
2.	Vadeli İşlem Sözleşmesinde Konu.....	43
3.	Vadeli İşlem Sözleşmesinde Bedel.....	43
4.	Vadeli İşlem Sözleşmesinde Vade.....	44
C.	BAŞLICA VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİ TÜRLERİ.....	44
1.	Döviz Vadeli İşlem Sözleşmesi.....	44
2.	Faiz Vadeli İşlem Sözleşmesi.....	45
3.	Endeks Vadeli İşlem Sözleşmesi.....	45
4.	Emtia Vadeli İşlem Sözleşmesi.....	45
II.	MÜŞTERİ ile PİYASA ÜYESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	46
A.	GENEL OLARAK.....	46
B.	ÇERÇEVE SÖZLEŞME YAPMA ZORUNLULUĞU.....	46
1.	Genel Olarak Çerçeve Sözleşme Kavramı.....	46
2.	Sermaye Piyasası Kanununa Göre Çerçeve Sözleşme Kavramı.....	47
a.	Çerçeve Sözleşmenin Kuruluşu.....	49
b.	Çerçeve Sözleşmenin Tarafları.....	49
c.	Çerçeve Sözleşmenin Konusu.....	50
d.	Çerçeve Sözleşmenin Şekli.....	50
C.	ÇERÇEVE SÖZLEŞMENİN GENEL İŞLEM ŞARTLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	51

1. Genel İşlem Şartlarının Tanımı ve Unsurları.....	51
2. Genel İşlem Şartlarının Hukuki Niteliği.....	53
3. Müşteri İle Piyasa Üyesi Arasında Akdedilen Çerçeve Sözleşmenin Genel İşlem Şartları Açısından Değerlendirilmesi.....	54
a. Genel Olarak.....	54
b. Türk Hukukunda Genel İşlem Şartı Kavramı ve Sermaye Piyasası Kanunu Uygulaması	54
c. Müşteri ile Piyasa Üyesi Arasında Akdedilen Çerçeve Sözleşmede Yer Alan Genel İşlem Şartlarının Genel Olarak Denetimi	56
aa. Sorumsuzluk Kayıtları	58
bb. Yetkili Mahkeme ve Uygulanacak Hukuka İlişkin Kayıtlar.....	61
cc. Delil Sözleşmesine İlişkin Kayıtlar	61
D. MÜŞTERİ İLE PİYASA ÜYESİ ARASINDA AKDEDİLEN BİREYSEL SÖZLEŞME.....	63
1. Kendi Namına Müşteri Hesabına	64
2. Kendi Nam ve Hesabına	65
3. Müşteri Nam ve Hesabına.....	65
E. MÜŞTERİ ve PİYASA ÜYESİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE TARAFLARIN BORÇLARI	65
1. Müşterinin Borçları	66
a. Ücret Ödeme Borcu	66
b. Masrafları Ödeme Borcu.....	67
c. Piyasa Üyesini Borçtan Kurtarma Borcu.....	68
d. Piyasa Üyesinin Uğradığı Zararı Tazmin Borcu.....	68
2. Piyasa Üyesinin Borçları.....	69
a. Müşteri Talimatı Dairesinde İşlem Yapma Borcu	69
b. İşi Sadakatle ve Özenle Yapma Borcu.....	69
c. Bilgi ve Hesap Verme Borcu.....	70
d. Aydınlatma ve Risk Açıklama Borcu	71

e. Emrin İcrası Dolayısıyla Aldıklarını Müşteriye Verme Borcu	74
F. MÜŞTERİ İLE PİYASA ÜYESİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE İRADE-BEYAN UYGUNSUZLUĞU	74
1. Genel Olarak.....	74
a. İrade ile Beyan Arasında İstenerek Meydana Getirilen Uygunsuzluk.....	75
b. İrade Bozuklukları.....	76
aa. Yanılma	76
bb. Aldatma.....	77
cc. Korkutma.....	79
2. İrade Bozukluklarına Bağlanan Sonuçlar	79
a. İptal Hakkının Kullanılması	80
3. Müşteri ve Piyasa Üyesi Arasındaki İlişkide İrade Bozuklukları	80
G. MÜŞTERİ İLE PİYASA ÜYESİ ARASINDAKİ SÖZLEŞME İLİŞKİSİNİN SONA ERMESİ.....	83
III. PİYASA ÜYESİ ile TAKAS MERKEZİ ARASINDAKİ İLİŞKİ-VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİNİN AKDEDİLMESİ.....	85
A. MÜŞTERİ EMRİNİN BORSADA GERÇEKLEŞTİRİLMESİ.....	85
1. Takas Merkezi Üyesi Olma Zorunluluğu	85
2. Emirlerin Eşleşimi.....	86
B. PİYASA ÜYESİ ile TAKAS MERKEZİ ARASINDA AKDEDİLEN VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI.....	89
1. Vadeli İşlem Sözleşmesinin Tarafları	89
2. Vadeli İşlem Sözleşmesinin Kuruluşu.....	90
a. Sesli Pazarlık Yönteminde Vadeli İşlem Sözleşmesinin Kuruluşu	91
b. Elektronik Sistem Yönteminde Vadeli İşlem Sözleşmesinin Kuruluşu	92
3. Vadeli İşlem Sözleşmesinin Konusu ve Şekli.....	93

C. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİNİN ÖZELLİKLERİ.....	94
1. Vadeli İşlem Sözleşmesi Rızaî ve Borç Doğran Bir Sözleşmedir.....	94
2. Vadeli İşlem Sözleşmesi Tam İki Tarafa Borç Yükleyen Bir Sözleşmedir	94
3. Vadeli İşlem Sözleşmesi Temlik Borcu Doğuran Bir Sözleşmedir.....	95
D. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİNDE TARAFLARIN BORÇLARI.....	95
1. Takas Merkezinin Borçları.....	95
a. Vadeye Kadar Olan Borçları.....	95
b. Vadedeki Borçları	95
aa. Vadeli İşlem Sözleşmesine Dayanak Varlığın Somut Olması Halinde	95
aaa. Sözleşme Konusunu Teslim Etmek veya Semeni Ödemek	96
bbb. Teminatı Serbest Bırakmak Borcu	96
ccc. Diğer Borçları.....	96
aaaa. Zapttan Sorumluluk.....	96
bbbb.Ayıptan Sorumluluk.....	97
bb. Vadeli İşlem Sözleşmesine Dayanak Varlığın Soyut Olması Halinde	98
2. Takas Üyesinin Borçları.....	98
a. Vadeye Kadar Olan Borçları.....	98
b. Vadedeki Borçları	100
aa. Vadeli İşlem Sözleşmesine Dayanak Varlığın Somut Olması Halinde	100
bb. Vadeli İşlem Sözleşmesine Dayanak Varlığın Soyut Olması Halinde	100
E. PİYASA ÜYESİ ile TAKAS MERKEZİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE İRADE BOZUKLUKLARI.....	100

F. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİNİN KUMAR VE BAHİS NİTELİĞİ.....	101
1. Genel Olarak Eksik (Tabii) Borç Kavramı	101
2. Kumar ve Bahisten Doğan Borçlar	102
3. Vadeli İşlem Sözleşmesinin Kumar Borcu Niteliği	102
G. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ.....	106
1. Vadeden Önce Ters İşlem Yoluyla Sona Erme	106
2. Nakdi Uzlaşma Yoluyla Sona Erme	107
3. Fiziki Teslim İle Sona Erme	108